

सर्वोच्च अदालत, पूर्ण इजलास
सम्माननीय प्रधान न्यायाधीश श्री दामोदर प्रसाद शर्मा
माननीय न्यायाधीश श्री दीपक राज जोशी
माननीय न्यायाधीश श्री ओम प्रकाश मिश्र
फैसला
070-CF-0003
मुद्दा:- जालसाजी

काठमाडौं जिल्ला, काठमाडौं महानगरपालिका, वडा नं. १३ बस्ने आशामाया
महर्जन-----१
ऐ.ऐ. बस्ने जगत नारायण महर्जन-----१
ऐ.ऐ. बस्ने इश्वरमान महर्जन-----१

पुनरावेदक
वादी

विरुद्ध

काठमाडौं जिल्ला, काठमाडौं महानगरपालिका, वडा नं. १६ बस्ने नारान
देवी महर्जन-----१
ऐ.ऐ. वडा नं. २० बस्ने श्यामप्रसाद दुवाल-----१
ऐ.ऐ. वडा नं. २१ हाल वडा नं. १३ बस्ने बस्ने हरिनारायण रंजितकार-----१
ऐ.ऐ. बस्ने हरिशंकर रंजितकार-----१
ऐ.ऐ. वडा नं. ११ घर भई ऐ. वडा नं. २७ बस्ने रामचन्द्र लाल श्रेष्ठ-----१

प्रत्यर्थी
प्रतिवादी

शुरू तहमा फैसला गर्ने:

काठमाडौं जिल्ला अदालतका माननीय जिल्ला न्यायाधीश श्री विश्वम्भर प्रसाद श्रेष्ठ
पुनरावेदन तहमा फैसला गर्ने:

पुनरावेदन अदालत पाटनका : -माननीय न्यायाधीश श्री कृष्ण प्रसाद बस्याल
-माननीय न्यायाधीश श्री हरिराम कोइराला

न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा १२(१)(क) बमोजिम मुद्दा दोहोर्च्याउने निस्सा प्रदान भई यस अदालतको संयुक्त इजलासबाट सर्वोच्च अदालत नियमावली, २०४९ को नियम ३ (१) को देहाय (ड) बमोजिम पूर्ण इजलास समक्ष पेश गर्नु भनी भएको आदेशानुसार यस इजलास समक्ष पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दाको संक्षिप्त तथ्य र ठहर यस प्रकार छ :-

ससुरा बाजे जीत बहादुर महर्जनले २००५।१०।२८ मा मोहन माया सँग का.ई. जैसीदेवल ४ नं. पोता लगतमा दर्ता भएको पोता सा. ४० को सोडे खेत रोपनी १ राजिनामा पारित गराई लिई उक्त जग्गा २००६ सालमा विर्ताका पश्चिम ७४० को पोता लगत कायम भएको थियो । उक्त जग्गा हाल कालिमाटी वडा नं. ५ कि. नं. ५० को ०-८-० कायम भएकोमा विपक्षी मध्ये रामचन्द्रलाल श्रेष्ठले उक्त जग्गा निजको हाल पोता नं. २८१ मौजे टोखा सँग भिड्ने भनी मालपोतमा कारवाही गरी तत्काल अस्थायी दर्ता प्राप्त गरे उपर हामी वादी भई २०५० सालमा निर्णय दर्ता बदर मुद्दा दायर गरेकोमा हाल उक्त मुद्दा सर्वोच्च अदालतमा विचाराधिन छ । हामीले दायर गरेको मुद्दा विचाराधिन रहेकै अवस्थामा मिति २०५२।१।२९ मा विपक्षी मध्येको नारानदेवीले मालपोत कार्यालयमा कलंकी गा.पं. वडा नं. ८(ख) को कि.नं. २३८ को ०-११-१ र कि.नं. २३९ को ०-९-१ जग्गा मौजे कालीमाटी पोता नं. ७४० हा.नं. ५८४ को जग्गा हुँदा दर्ता गरी पाउँ भनी कारवाही चलाएकोमा रामचन्द्र बाहेकका अरु प्रतिवादीहरूले उक्त जग्गा आफ्नो हक भोगको भनी दावी गरेकाले मालपोत कार्यालयबाट हक बेहकमा जान सुनाइयो । हाम्रा बाजे तथा ससुरा जितबहादुर महर्जनका नाम दर्ताको पोता नं. ७४० को पोता लगत हामीहरूको हकको स्रोत हो । हाम्रा ससुरा बाजे जितबहादुर महर्जनको बाबुको नाम बाबुचा र बाजेको नाम न्हुछे हो । विपक्षी नारायण देवीको लोग्ने कथित जितबहादुरको बाबुको नाम नरसिंग महर्जन हो । नारानदेवीले कि.नं. २३८ र २३९ का जग्गाको आँफु मोही भएको भनी जोताहाको अस्थायी निस्सा लिएको र उक्त जग्गा दर्ताका सम्बन्धमा ससुरा नरसिंग ज्यापुका नामको साविक लगत १३२९ हा नं. २३९८ मा भिड्छ भनी कारवाही चलाएकोमा उक्त जग्गाहरू बेनिस्साको दर्ता ठहर भै निवेदन तामेलीमा रहेको थियो । तत्पश्चात् नारान देवीले उक्त तथ्यलाई लुकाई हामीहरूको

चलिरहेको मुद्दालाई अघर पर्ने गरी हाम्रो हकको पोता नं. ७४० लाई आफ्नो भनी निज नारानदेवी वादी र विपक्षी श्यामप्रसाद दुवाल, हरिशंकर रंजतिकार, हरिनारायण रंजितकार प्रतिवादी भई २०५७ सालको दे.नं १५५५/४५३६ को मुद्दा हारजित गरी फैसला गराई पुनः दोहोरो पुनरावेदन गरी हारजित फैसला गराई हामी वादीको पोता नं. ७४० बाट हाम्रो हक मेटने कार्य जालसाजीपूर्ण रहेको छ । उक्त कार्यबाट विपक्षी नारायण देवीले हाम्रो पोतलाई आफ्नो हो भनी हाम्रो ७४० नं. को पोताबाट हक मेटाउन विपक्षी रामचन्द्र श्रेष्ठलाई सघाउ पुऱ्याउनुका साथै विपक्षीलाई विश्वसमा लिई आफु वादी भएको मुद्दामा समय समयमा जानकारी दिई विपक्षी रामचन्द्र श्रेष्ठले पनि सोही अनुसार आफ्नो टोखा मौजाको कालीमाटीमा पोता कायम गराउन हाम्रो पोता नं. ७४० र नारायण देवीको मुद्दाबारे सर्वोच्च अदालत समेतमा जानकारी दिने गरेकोले विपक्षी रामचन्द्र र नारादेवीको मिलेमतो भएको स्पष्ट छ । तसर्थ, विपक्षी नारायणदेवीले हाम्रो कालीमाटी ७४० को पोता लगतलाई आफ्नो पति नरसिंको छोरा जीतबहादुरको भनी कित्ते जालसाजी गरेकोले निजलाई कित्ते कागजको १, ३ नं. तथा अन्य प्रतिवादीहरूले निजलाई कित्ते जालसाजी गर्न सघाए वापत दण्ड सजायको १२ नं. बमोजिम सजाय गरिपाउँ भन्ने समेत व्यहोराको फिराद दावी ।

प्रस्तुत मुद्दामा वादीले कालीमाटी पश्चिम ७४० को पोता लगत आफ्नो ससुरा बाजे जितबहादुरको भनी उक्त लगत कि.नं. ५० को हकको स्रोत भन्ने दावी लिएका छन् । सो जग्गा तथा लगतका सम्बन्धमा रामचन्द्र लाल श्रेष्ठ संग निर्णय दर्ता बदर मुद्दा गरी सर्वोच्च अदालत सम्म चल्दै जाँदा सम्मानीत सर्वोच्च अदालतबाट मिति २०६०।४।१९ मा वादीको उक्त दावी नपुग्ने ठहर भएको छ । अदालतको फैसलाले साविक पोता नं. ७४० मा यी वादीको दावी नपुग्ने ठहर भई सकेपछि प्रस्तुत मुद्दाको फिराद गर्ने हकद्वैया नै वादीलाई छैन । जग्गा सर्वे नाप हुँदा साविक कलंकी गाउँ पंचायत वडा नं. ९(ख) कि.नं. २३८ क्षे.फ. ०-११-० र ऐ. कि.नं. २३९ क्षे.फ. ०-९-१ मेरा नाममा क्षेत्रिय किताव (फिल्डबुक) मा दर्ता भएको छ । यो जग्गा साविकमा मेरा लोग्ने जितबहादुर महर्जनको नाममा रहेको कालिमाटि हा.नं. ५८४ सोदे भन्ने जग्गा हो । सो जग्गालाई मेरो नाउँमा दर्ता गरी पाउँ भनी मालपोत कार्यालयमा मैले निवेदन

दिएपछि यस मुद्दामा प्रतिवादी बनाइएका श्यामप्रसाद दुवाल, हरिशंकर रंजतिकार, हरिनारायण रंजितकार समेतले पनि दावी गरेकोले मालपोत कार्यालयले हक कायममा सुनाएपछि हामी यस मुद्दाका प्रतिवादीहरु वादी प्रतिवादी भई काठमाडौं जिल्ला अदालतमा हक कायम समेतका मुद्दा गरी आएकोमा कि. २३८ को क्षे. फ. ०-११-० मा दावी बमोजिम म प्रतिवादी नारानदेवी महर्जनको ठहर्‍याई र कि.नं. २३९ को जग्गा मिति २०४२।८।२ को निर्णय बाटै नेपाल सरकारका नाममा दर्ता भएकोले पुनः निर्णय गर्न नपर्ने भनी काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट मिति २०५८।१।१९ मा फैसला भएको र उक्त फैसला पुनरावेदन अदालत पाटनबाट मिति २०५९।१२।१७ मा सदर भई अन्तिम भइ रहेको छ । म प्रतिवादीले जालसाजी पूर्ण कार्य गरेको छैन । आफ्नो जग्गा दर्ताको लागि प्रमाण सहित मुद्दा गरी जिल्ला अदालत र पुनरावेदन अदालतसमेतले मेरो हकको ठहरिएको जग्गालाई जालसाजी गरेको भन्न नमिल्ने हुँदा विपक्षीहरुको भुट्टा फिराद खारेज गरी भुट्टा फिराद गर्ने वादीलाई नै सजाय गरी पाउँ भन्ने व्यहोराको नारानदेवी महर्जनको प्रतिउत्तर जिकिर ।

जितबहादुर महर्जनको नाउँको मौजे कालिमाटी हा.नं. ५८४ अन्तर्गतको सादे ज. रो. १-४-० सँग कलंकी गा.पं. वडा नं. ९(ख) कि.नं. २३८ क्षे.फ. ०-११-१ समेत भिडाई दर्ता गराउन मैले नारान देवी महर्जनलाई कुनै सहयोग र मिलेमतो गरेको छैन । मैले मालपोत कार्यालय कलंकीबाट मिति २०५४।११।१४ मा सम्बन्धित कागजातहरुको नक्कल सारी हेर्दा मात्र व्यहोरा थाहा पाएको हुँ । ततपश्चात् मैले सर्वोच्च अदालतमा मुलुकी ऐन अ.व. ७७(५) नं. बमोजिम मिति २०५५।४।११ मा निवेदन दिई ती कागजातहरु पेश गरेको हुँ । यस पश्चात् सो सम्बन्धमा बुझ्दै जाने क्रममा प्रतिवादी नारान देवी महर्जनले दायर गर्नु भएको हक कायम मुद्दामा तह तह अदालतबाट फैसला भएको थाहा पाएको हुँ । यसरी अदालतले ठहर गरी सकेको विषयमा मेरो कुनै जालसाजी गर्ने विषय नै हुन सक्दैन । अत फिराद खारेज गरी यो फिराद दावीबाट फुसद दिलाई भुट्टा फिराद गर्ने वादीलाई नै सजाय गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको प्रतिवादी रामचन्द्रलाल श्रेष्ठको प्रतिउत्तर जिकिर ।

अन्य प्रतिवादीहरुको प्रतिउत्तर परेको रहेनछ ।

यसै लगाउको दे.मि.नं. ३७८१ को फैसला बदर मुद्दामा आजै वादी दावी नपुग्ने ठहरी फैसला भएको र सो फैसलामा उल्लेखित बुँदा प्रमाणहरू समेतबाट प्रतिवादीहरूले जालसाजी गरेकाले सजाय गरी पाउँ भन्ने वादीको दावी नपुग्ने ठहर्छ भन्ने काठमाडौँ जिल्ला अदालतको मिति २०६१।१।३१ को फैसला ।

हाम्रा बाजे तथा ससुरा जितबहादुर महर्जनका नाम दर्ताको पोता नं. ७४० को पोता लगत हामीहरूको हकको स्रोत हो । हाम्रा ससुरा बाजे जितबहादुर महर्जनको बाबुको नाम बाबुचा र बाजेको नाम न्हुछे हो । विपक्षी नारायण देवीको लोग्ने कथित जितबहादुरको बाबुको नाम नरसिंग महर्जन हो । नारानदेवीले कि.नं. २३८ र २३९ का जग्गाको आँफु मोही भएको भनी जोताहाको अस्थायी निस्सा लिएको र उक्त जग्गा दर्ताका सम्बन्धमा ससुरा नरसिंग ज्यापुका नामको साविक लगत १३२९ हा नं. २३९८ मा भिड्छ भनी कारवाही चलाएकोमा उक्त जग्गाहरू बेनिस्साको दर्ता ठहर भै निवेदन तामेलीमा रहेको थियो । तत्पश्चात् नारान देवीले उक्त तथ्यलाई लुकाई हामीहरूको चलिरहेको मुद्दालाई अषर पर्ने गरी हाम्रो हकको पोता नं. ७४० लाई आफ्नो भनी मुद्दा गरी फैसला गराएको कार्यबाट जालसाजी गरेको प्रष्ट देखिँदा देखिँदै पनि मुख नमिलेको कुरामा अ.वं. १८४ क नं. बमोजिम प्रमाण नबुझी र पेश भएको प्रमाणलाई वेवास्ता गरी भएको शुरूको फैसला त्रुटिपूर्ण छ । प्रतिवादी नारान देवीले कि.नं. २३८ र २३९ को जग्गाको पहिले मोहि भै जोताहा अस्थायी निस्सा मोहिको हैसियतले प्राप्त गर्ने र पछि आएर उक्त जग्गा ससुरा नरसिं ज्यापुको किर्तीपुर मौजाको १३२९ हा.नं. २३९८ बाट भिड्न भनि दर्ता नामसारीको कारवाही चलाउने तत्पश्चात् फेरी पछि हाम्रो ससुरा बाजे जितबहादुरको नामको का. पछिम को लगत नं. ७४० भिडाइ दर्ता गराएको कार्य जालसाज भएकोमा त्यसतर्फको प्रमाण नै नबुझि शुरूबाट भएका फैसला उल्टी गरी पाउँ भन्ने वादीहरूको पुनरावेदन अदालत पाटनमा दायर भएको पुनरावेदन पत्र ।

प्रस्तुत मुद्दाको लगाउको दे.पु.नं. २०४० को फैसला बदर मुद्दामा प्रत्यर्थी भिकाउने आदेश भएको र प्रस्तुत मुद्दा उक्त मुद्दा साथै राखी एक साथ सुनुवाई गर्नुपर्ने हुँदा प्रस्तुत मुद्दामा

पनि अ.वं. २०२ नं. तथा पुनरावेदन अदालत नियमावली, २०४८ को नियम ४७ बमोजिम प्रत्यर्थी भिकाई पेश गर्नु भन्ने पुनरावेदन अदालत पाटको आदेश ।

प्रतिवादी नारान देवीले कि.नं. २३८ र २३९ को जग्गाको पहिले मोहि भै जोताहा अस्थायी निस्सा मोहिको हैसियतले प्राप्त गर्ने र पछि आएर उक्त जग्गा ससुरा नरसिं ज्यापुको किर्तीपुर मौजाको १३२९ हा.नं. २३९८ बाट भिड्न भनि दर्ता नामसारीको कारवाही चलाउने तत्पश्चात फेरी पछि हाम्रो ससुरा बाजे जितबहादुरको नामको का. पछिम को लगत नं. ७४० भिडाइ दर्ता गराएको कार्य जालसाज भएकोमा त्यसतर्फको प्रमाणै नबुझि शुरूबाट भएका फैसला उल्टी गरि पाउँ भन्ने समेतको मुख्य पुनरावेदन जिकिर रहेको पाइन्छ । यसै लगाउको दे.पु.नं. ८२१/२०४० को फैसला बदर मुद्दामा विवादित जग्गामा वादीको हक स्थापित भएको कुनै सबुद प्रमाण पुर्‍याउन नसकेको अवस्थामा शुरूको फैसला उल्टी गरी पाउँ भन्ने वादीको पुनरावेदन जिकिर पुग्न नसकि शुरू फैसला सदर हुने गरी आजै यसै इजलासबाट फैसला भएकोले प्रस्तुत मुद्दामा पनि सोहि बुँदा प्रमाणको आधारमा पुनरावेदक वादीको उक्त पुनरावेदन जिकिरसँग सहमत हुन सकिएन । अतः शुरू काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट मिति २०६१।१।३१ मा भएको फैसला मिलेकै देखिँदा सदर हुने ठहर्छ भन्ने पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६४।३।३२ को फैसला ।

यसै लगाउको फैसला बदर मुद्दामा आजै सम्मानित अदालतसमक्ष मुद्दा दोहोर्‍याई पाउँ भन्ने मुद्दा दर्ता गरेको छु । उक्त मुद्दामा लिएको जिकिरलाई यसै निवेदनको अभिन्न अंग मानी पाउँ । हाम्रो हक लाग्ने जग्गाको लगतलाई नारानदेवीको हक कायम गर्ने गरी भएको फैसलाबाट का. पश्चिमको ७४० पोता लगतबाट कायम हा.नं. ५८४ हाम्रो का.जि. कालीमाटी वडा नं. ५ को कि.नं. ५० को क्षेत्रफल ०-८-० जग्गा दर्ता हुने अवस्था रही हक कायम दर्ता मुद्दा समेत विचाराधीन रहेको अवस्थामा हाम्रो हकमा आघात पुग्ने हुँदा उक्त फैसला बदर हुने स्थिति टड्कारो रूपमा रहेको छ । तर सम्मानित पुनरावेदन अदालतबाट विपक्षीले लिएका अलग अलग दावी तथ्यबाटै देखिएको अवस्था तथा दुवै जितबहादुर एकै हुन होइनन भन्ने तथ्यलाई निक्क्यौल नगरी कानून तथ्य र प्रमाणको सुक्ष्मतः अध्ययन र विश्लेषण नगरी शुरूको फैसला

सदर गरी भएको फैसलामा किर्ते कागजको ३ नं. को व्याख्यात्मक त्रुटि भएकोले उक्त त्रुटिपूर्ण फैसला बदर गरी हेरी न्याय पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको वादीहरुको यस अदालतमा दायर भएको मुद्दा दोहोर्‍याई हेरी पाउँ भन्ने निवेदन पत्र ।

यसमा यसै लगाउको २०६५ सालको RI ०७५६ को फैसला बदर मुद्दामा मुद्दा दोहोर्‍याई हेर्ने निस्सा प्रदान गरिएकोले प्रस्तुत मुद्दामा पनि सोही मुद्दासँग अन्तरप्रभावी हुँदा उक्त मुद्दामा उल्लेखित बुँदा प्रमाणबाट न्याय प्रशासन ऐन, २०४८ को दफा १२(१)(क) बमोजिम प्रस्तुत मुद्दा दोहोर्‍याई हेर्ने निस्सा प्रदान गरिएको छ भन्ने यस अदालतको मिति २०६६।१।१६ को आदेश ।

यसमा संयुक्त इजलासबाट दोहोर्‍याई पाउने निस्सा प्रदान गर्दा सर्वोच्च अदालतको मिति २०६०।४।१९ को निर्णय उपर पुनरावलोकनको निस्सा पाई विचाराधिन रहेको सन्दर्भ उठान गरी पुनरावेदन अदालतले सर्वोच्च अदालतको निर्णयको आधार लिई गरेको निर्णय नमिलेको भन्ने व्यहोरा समेत उल्लेख भै रहेको देखिएको र पुनरावलोकनको निस्सा भएको मुद्दा हालसम्म पूर्ण इजलासमा विचाराधिन रहेको देखिन्छ । उक्त मुद्दामा प्रस्तुत मुद्दाको निर्णय भएपछि प्रस्तुत मुद्दाको निर्णय सहितको मिसिल पेश गर्न पूर्ण इजलासबाट आदेश भएको भएपनि संयुक्त इजलासको मिति २०६६।१।१६ को दोहोर्‍याई पाऊ निस्साको रोहमा विचार गर्नलाई पूर्ण इजलासमा पुनरावलोकनको रोहमा विचाराधिन मुद्दाको निर्णय हुनुपर्ने देखिएकोले परस्पर सम्बन्धित कानूनी प्रश्न विद्यमान देखिदा सर्वोच्च अदालत नियमावली, २०४९ को नियम ३ (१) को देहाय (ड) बमोजिम पूर्ण इजलासमा पेश हुने ०६५- NF-००११ को मुद्दा सगै राखी निर्णय गर्न उपयुक्त हुने देखिएकोले पूर्ण इजलासमा उपरोक्त बमोजिम पेश गर्नु । प्रस्तुत मुद्दाको संयुक्त इजलासको लगत कट्टा गरी दिनु भन्ने यस अदालत संयुक्त ईजलासको मिति २०७०।८।१० को आदेश ।

सर्वोच्च अदालत नियमावली, २०४९ को नियम ३ (१) को देहाय (ड) बमोजिम ०६५- NF-००११ को मुद्दा सगै राखी निर्णय गर्न उपयुक्त हुने देखिएकोले पूर्ण इजलासमा पेश गर्नु भन्ने यस अदालत संयुक्त ईजलासको मिति २०७०।८।१० को आदेशानुसार प्रस्तुत मुद्दा यस इजलास समक्ष पेश हुन आएको पाइयो ।

नियमबमोजिम पेशी सूचीमा चढी इजलास समक्ष पेश हुन आएको प्रस्तुत मुद्दामा पुनरावेदक वादीका तर्फबाट विद्वान् वरिष्ठ अधिवक्ता द्वय श्री बसन्तराम भण्डारी र श्री हरिहर दाहाल एवं विद्वान् अधिवक्ता श्री विश्व प्रकाश भण्डारीले पुनरावेदकहरुका बाजे तथा ससुरा जीतबहादुर महर्जन नामको कालीमाटी पोता लगत नं. ७४० को जग्गा मौजा कालीमाटी हा.नं. ५८४ वादीहरुको कि.नं ५० को जग्गाको साविक स्रोत हो । उक्त पोता नं. ७४० हकको स्रोतको रुपमा रहेको कि.नं. ५० को जग्गाको सम्बन्धमा प्रतिवादी रामचन्द्रलाल श्रेष्ठसंग निर्णय दर्ता बदर मुद्दा चली अदालतमा बिचाराधिन रहेको छ । यसरी मुद्दा बिचारधिन रहको अवस्थामा वादीहरुको दावीलाई नै अषर पर्ने गरी विपक्षी नारानदेविले सोही पोता लगत नं. ७४० सँग भिडाई कि. नं. २३८ र २३९ को जग्गा आफ्नो हकको दावी गरी काठमाडौं जिल्ला अदालतमा मुद्दा दायर गरी अदालतबाट समेत सोही पोता लगत नं. ७४० लाई आधार मानी कि.नं. २३८ को जग्गा विपक्षीको ठहर गरी फैसला भएकोले त्यसरी विपक्षीहरुले हाम्रो हकको स्रोतको लगत नं. ७४० भिडाएको हदसम्मको कार्य जालसाजी घोषित हुनुपर्दछ । साविक पोता लगत नं ७४० पुनरावेदकहरुको कि. नं. ५० सँग भिडने तथ्य स्पष्ट भईरहेको हुँदा पुनरावेदन अदालतको फैसला उल्टि गरी दावीबमोजिम प्रतिवादीहरुले जालसाजी गरेको ठहर हुनुपर्दछ भनी गर्नु भएको बहस सुनियो ।

प्रत्यर्थी रामचन्द्र लाल श्रेष्ठका तर्फबाट उपस्थित प्रत्यर्थी प्रतिवादीका तर्फबाट उपस्थित विद्वान् वरिष्ठ अधिवक्ता द्वय श्री लोकभक्त राणा र श्री मुक्ति प्रधानले नारान देवी महर्जनले दायर गर्नु भएको हक कायम मुद्दामा रामचन्द्र लाल श्रेष्ठ वादी तथा प्रतिवादी छैनन् । वादीले दावी गरेको लगत नं ७४० का सम्बन्धमा अदालतले ठहर फैसला गरेको हुँदा रामचन्द्रलाल श्रेष्ठले कुनै जालसाजी गर्ने विषय नै हुन सक्दैन । वेसरोकारका व्यक्ति राम चन्द्रलाल श्रेष्ठलाई प्रतिवादी वनाई दायर गरिएको प्रस्तुत मुद्दा औचित्यहिन हुँदा वादी दावी नपुग्ने ठहर गरेको पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसला सदर गरी पाउँ भनी गर्नु भएको बहस समेत सुनियो ।

उल्लिखित बहस सुनी मिसिल अध्ययन गरी हेर्दा वादीले फिरादमा हाम्रा बाजे तथा ससुरा जितबहादुर महर्जनका नाम दर्ताको पोता नं. ७४० को लगत हामीहरुको कि.नं. ५० को हकको

स्रोत भएकोमा सोही पोता नं. ७४० लाई नै आफ्नो कलंकीस्थान गा.वि.स. वडा नं ९(ख) को कि.नं. २३८ र २३९ जग्गाको साविक स्रोत भनी विपक्षी नारान देवि वादी र विपक्षी श्यामप्रसाद दुवाल, हरिशंकर रंजितकार र हरिनारान रंजितकार प्रतिवादी भई काठमाडौं जिल्ला अदालतमा मुद्दा गरी हार जीत फैसला गराई पुनरावेदन अदालत पाटनबाट समेत शुरूको फैसला सदर गराई हामी वादीको पोता नं. ७४० बाट हाम्रो हक मेटने कार्य जालसाजीपूर्ण रहेको छ । विपक्षी रामचन्द्र श्रेष्ठले पनि आफ्नो टोखा मौजाको हकको स्रोत देखाई कालीमाटीको जग्गा आफ्नो बनाउन हाम्रो पोता नं. ७४० का बारेमा नारानदेविलाई जानकारी दिने र नारान देवीको मुद्दाबारे सर्वोच्च अदालत समेतमा जानकारी दिने गरी जालसाजी गरेकोले निज प्रतिवादीहरुलाई कित्ते कागजको १, ३ नं. तथा अन्य प्रतिवादीहरुले जालसाजी गर्न सघाए वापत दण्ड सजायको १२ नं. बमोजिम सजाय गरिपाउँ भन्ने समेत दावी लिएको देखिन्छ । प्रतिवादी नारानदेविले प्रतिवाद गर्दा वादीले कालीमाटी पश्चिम ७४० को पोता लगत कि.नं. ५० को हकको स्रोत भन्ने दावी गरी रामचन्द्र लाल श्रेष्ठ संग निर्णय दर्ता बदर मुद्दा गरेकोमा सम्मानीत सर्वोच्च अदालतबाट मिति २०६०।४।१९ मा वादीको उक्त दावी नपुग्ने ठहर भएको छ । अदालतको फैसलाले साविक पोता नं. ७४० मा यी वादीको दावी नपुग्ने ठहर भई सकेपछि प्रस्तुत मुद्दाको फिराद गर्ने हकदैया नै वादीलाई छैन । आफ्नो जग्गा दर्ताको लागि प्रमाण सहित मुद्दा गरी जिल्ला अदालत र पुनरावेदन अदालतसमेतले मेरो हकको ठहरिएको जग्गालाई जालसाजी गरेको भन्न नमिल्ने हुँदा विपक्षीको भुट्टा दावीबाट अलग फुर्सद गराई पाउँ भन्ने जिकिर लिएको देखिन्छ । अर्का प्रतिवादी रामचन्द्रलाल श्रेष्ठले अदालतले ठहर गरी सकेको विषयमा मैले जालसाजी गर्ने विषय नै हुन नसक्ने हुँदा फिराद दावीबाट फुर्सद दिलाई पाउँ भनी प्रतिवाद गरेको पाइन्छ ।

उल्लिखित दावी तथा जिकीर भएको प्रस्तुत मुद्दामा शुरू काठमाडौं जिल्ला अदालतबाट वादी दावी पुग्न नसक्ने ठहर भएको र सो फैसला उपर वादीहरुको तर्फबाट दायर भएको पुनरावेदनमा पुनरावेदन अदालत पाटनबाट शुरू अदालतको फैसला सदर भएको पाइन्छ । पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसलामा यस अदालतबाट मुद्दा दोहोर्याई हेर्ने निस्सा प्रदान भई प्रस्तुत मुद्दा संयुक्त इजलासमा विचाराधिन रहेकोमा ०६५-NF-००११ को मुद्दा सगै राखी निर्णय

गर्न उपयुक्त हुने देखिएकोले सर्वोच्च अदालत नियमावली, २०४९ को नियम ३ (१) को देहाय (ड) बमोजिम पूर्ण इजलासमा पेश गर्नु भन्ने यस अदालत संयुक्त ईजलासको मिति २०७०।०१।१० को आदेशानुसार निर्णयको लागि प्रस्तुत मुद्दा यस पूर्ण इजलास समक्ष पेश हुन आएको पाइयो ।

यसबाट प्रस्तुत मुद्दामा मुलतः निम्न प्रश्नहरूका सम्बन्धमा निर्णय गर्नु पर्ने देखिएको छ :-

- क) कालीमाटी मौजा साविक पोता लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ वादीहरूले दावी गरेको कि.नं. ५० को जग्गा संग भिडने वादीको हकको स्रोत हो वा प्रतिवादीको कि. नं. २३८ को जग्गा संग भिडने प्रतिवादीको हकको स्रोत हो ?
- ख) वादीहरूको दावीबमोजिम प्रतिवादीहरूले जालसाजी पूर्ण कार्य गरेका हुन वा होइनन ?
- ग) पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसला मिलेको छ छैन, पुनरावेदकहरूको पुनरावेदन जिकीर पुग्न सक्छ वा सक्दैन ?

निर्णय गर्नु पर्ने पहिलो प्रश्नका सम्बन्धमा विचार गर्दा, प्रस्तुत मुद्दामा वादीहरूले फिराद गर्दा प्रतिवादी नारानदेविले दर्ता समेत गरेको कि. नं. २३८ को जग्गामा आफ्नो हक कायम हुनुपर्ने भन्ने दावी नगरी का. पश्चिम पोता लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ आफ्नो कि.नं. ५० को साविक स्रोत भएकोमा प्रतिवादी नारानदेविले उक्त लगतलाई आफ्नो कि.नं. २३८ को साविक स्रोत भनी श्यामप्रसाद दुवाल समेतलाई प्रतिवादी बनाई अदालतबाट फैसला गराई पोता नं. ७४० बाट हाम्रो हक मेटाउने जालसाजीपूर्ण कार्य गरेको भनी प्रतिवादीहरूलाई जालसाजीमा सजायको माग दावी लिएको देखिन्छ । प्रतिवादी नारानदेविले प्रतिवाद गर्दा का. पश्चिम पोता लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ वादीको नभई आफ्नो कि. नं. २३८ समेतको साविक स्रोत भनी जिकीर गरेको पाइन्छ । यसबाट प्रस्तुत मुद्दामा कि.नं. २३८ को जग्गा कसको भन्ने सम्बन्धमा विवाद नभई साविक लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ वादीले दावी गरे अनुसार कि.नं. ५० को साविक स्रोत हो वा प्रतिवादीले दावी गरे अनुसार कि. नं. २३८ को साविक स्रोत हो भन्ने सम्बन्धमा नै मुख्य विवाद रहेको पाइन्छ ।

साविक लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ वादी वा प्रतिवादी कसको साविक स्रोत हो र प्रतिवादीहरूले जालसाजी गरेका हुन वा होइनन् भन्ने सम्बन्धमा शुरु काठमाडौ जिल्ला अदालत

एवं पुनरावेदन अदालत पाटनले वादी प्रतिवादीले पेश गरेका प्रमाणहरुको विवेचना नगरी यी वादी र रामचन्द्र लाल श्रेष्ठ प्रतिवादी भएको निर्णय दर्ता बदर दर्ता मुद्दामा विवादित कि. नं. ५० का सम्बन्धमा वादीको दावी पुग्न नसक्ने गरी सम्मानीत सर्वोच्च अदालतबाट मिति २०६०।४।१९ मा फैसला भएको भन्ने आधारमा जालसाजी तर्फको वादी दावी पुग्न नसक्ने ठहर गरेको देखिन्छ । सर्वोच्च अदालत संयुक्त इजलासबाट उल्लिखित निर्णय दर्ता बदर मुद्दामा भएको फैसलामा पूर्ण इजलासबाट मुद्दा पुनरावलोकन गरी हेर्ने निस्सा प्रदान भएको र प्रस्तुत मुद्दामा समेत पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसलामा मुद्दा दोहोर्याई हेर्ने निस्सा प्रदान भएको देखिन्छ । यीनै वादीहरु वादी भै रामचन्द्र लाल श्रेष्ठ प्रतिवादी भएको दे नं. ०६५-NF-००११ को निर्णय दर्ता बदर मुद्दा र प्रस्तुत मुद्दा लगाउ भई निर्णयार्थ यस इजलास समक्ष पेश हुन आएको समेतको सन्दर्भमा वादी प्रतिवादीको दावी तथा जिकीरका सम्बन्धमा दुवै पक्षले पेश गरेका प्रमाणहरुको मूल्याङ्कन तथा विवेचना गरी निर्णय गर्नु पर्ने देखिएको छ ।

वादी पक्षले सावीक लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ आफ्नो कि.नं. ५० को जग्गाको सावीक स्रोत भनी प्रमाणको रुपमा कि. नं. ५० को जग्गा मिति २००५।१०।२८ मा ससुरा बाजे जीतबहादुर महर्जनले मोहनमाया महर्जनबाट पारित गराई लिएको फाछेँ राजिनामाको लिखत लाई देखाएको पाईन्छ । उक्त फाछेँ लिखत हेर्दा धनीको नाम जीतबहादुर महर्जन ऋणिको नाम मोहनमाया महर्जन रहेको, विवरण महलमा मेरा नाममा का.ई. जैसिदेवल जोताहा लगतमा दर्ता भएको पोता लगत नं. ७४० को जग्गा भनी उल्लेख भएको देखिन्छ । उक्त जग्गाको चार किल्ला विवरणमा पूर्व रैकर, पश्चिम बाटो, उत्तर विर्ता र दक्षिण कुलो भनी उल्लेख रहेको छ । काठमाडौँ महानगरपालिकाको मिति २०५०।१०।२१ को सिफारिस अनुसार जीतबहादुर महर्जन भन्ने नातीभाई महर्जन वादीहरुका बाजे भनी उल्लेख भएको देखिन्छ । निज जीतबहादुर महर्जनले मिति २००५।१०।२८ मा फाछेँ राजिनामाको लिखत अनुसार प्राप्त गरेको जैसिदेवल पोता नं. ७४० उल्लेख भएको पाईन्छ । मालपोत कार्यालय काठमाडौँको च.नं. १५० मिति २०५७।१।६ को साविक लगत उतार सम्बन्धी पत्र अनुसार साविक पोता कालीमाटी पश्चिम लगत नं. ७४० को जीतबहादुर महर्जन नामको जग्गा सोदे १। हा. नं. ५८४ जनाएको भनी यस

अदालतमा पत्राचार भई उक्त पत्र साथ सो लगतको प्रमाणित प्रतिलिपि समेत साथै प्रेषित गरेको देखिन्छ । प्रतिवादीले सावीक लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ आफ्नो कि.नं. २३८ को जग्गाको सावीक स्रोत भनी प्रमाणको रूपमा पति जित बहादुर महर्जनका नामको कालीमाटी हा.नं. ५८४ सोदे नामक जग्गाको सावीक दर्ता प्रमाण पेश गरेको देखिन्छ ।

उक्त हा.नं. ५८४ को लगतका लगतवाला व्यक्ति जितबहादुर महर्जन वादीहरुका ससुरा तथा बाजे हुन वा प्रतिवादीका पति हुन ? त्यस्तै जित बहादुर महर्जन भन्ने व्यक्ति दुई फरक फरक हुन वा होइनन भन्ने सम्बन्धमा हेर्दा कालीमाटी बस्ने जितबहादुर यी वादीहरुका ससुरा तथा बाजे भएको तथ्य तत्कालिन जिल्ला कार्यालय काठमाडौंले जितबहादुरको श्रीमती श्रीमाया महर्जन र छोरा आइतनारायण महर्जन भनी मिति २०३२।७।५ मा नाता प्रमाणित गरी दिएको र वादी आशामायाको पति आइतनारायणको मिति २०४१।१२।२० मा मृत्यु भएको भन्ने मिसिल संलग्न उक्त नाता प्रमाणित एवं मृत्यु दर्ताको प्रमाण पत्र समेतका कागजबाट पुष्टि भएको छ । वादीहरुका ससुरा तथा बाजे जितबहादुरले २००५।१०।२८ मा मोहनमायाबाट पारीत गरी लिएको ल.नं. ७४० को फाँर्छे लिखतमा जितबहादुरको बाजेको नाम न्हुछे र बाबुको नाम बाबुचा लेखेको देखिन्छ भने प्रतिवादी नारान देविको पति जितबहादुरको बाबुको नाम नरसिं ज्यापु र पतिको नाम जितबहादुर ज्यापु भनी स्वयं यी प्रतिवादीले मालपोत कार्यालयमा मिति २०४२।८।१६ मा नामसारी दर्ता प्रमाणित गरी जग्गा धनी प्रमाण पुर्जा पाउँ भनी पेश गरेको निवेदनमा उल्लेख गरेको देखिन्छ । यसबाट वादीहरुका ससुरा तथा बाजे जितबहादुर र प्रतिवादीका पति जितबहादुर फरक फरक व्यक्ति रहेका र सावीक लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ का लगतवाला व्यक्ति जितबहादुर महर्जन वादीहरुका ससुरा तथा बाजे रहेको तथ्य पुष्टि हुन आयो । साथै यीनै वादीहरु वादी भै रामचन्द्र लाल श्रेष्ठ प्रतिवादी भएको दे नं. ०६५-५५-००११ को निर्णय दर्ता वदर मुद्दामा पेश भएका प्रमाणहरुको वितृत विवेचना गरी सावीक लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ कि. नं. ५० को साविक स्रोत मानी उक्त जग्गामा यी वादीहरुको हक कायम हुने ठहर्‍याई आज यसै इजलासबाट फैसला भएको छ । लगाउको उक्त दे नं. ०६५-५५-००११ को निर्णय दर्ता वदर मुद्दामा भएको फैसला समेतका आधारमा कालीमाटी मौजा साविक पोता

नं. ७४० को हा.नं. ५८४ वादीहरुले दावी गरेको कि.नं. ५० संग भिड्ने वा वादीहरुको कि.नं. ५० को जग्गाको साविक स्रोत भएको तथ्य पुष्टि हुन आयो ।

निर्णय गर्नुपर्ने दोस्रो प्रश्न वादीहरुको दावी बमोजिम प्रतिवादीहरुले जालसाजी पूर्ण कार्य गरेका हुन वा होईनन् भन्ने सम्बन्धमा विचार गर्दा मुलुकी ऐन कित्ते कागजको महलको ३ नं. को कानूनी व्यवस्था हेर्न सान्दर्भिक हुन्छ । कित्ते कागजको महलको ३ नं. मा निम्न कानूनी व्यवस्था रहेको छ :-

“...अर्काको हक मेट्ने, हदम्याद तारिख जाने वा कुनै तरहसंग नोक्सान पार्ने इत्यादि जुनसुकै तलबले होस् नगरे नभएको भुट्टा कुरा गरे भएको हो भनी वा मिति अङ्क वा व्यहोरा फरक पारी सहिछाप गरी गराई कागज बनाए वा बनाउन लगाएमा समेत जालसाजी गरेको ठहर्छ ।”

उल्लिखित कानूनी व्यवस्था अनुसार कसैले अर्काको कुनै बस्तु वा सम्पत्ति माथिको हक मेट्ने हदम्याद तारिख जाने वा अन्य कुनै किसिम संग नोक्सान पार्ने भुट्टा कुरा गर्ने वा कागज गर्ने वा गराउने आदि कार्यलाई जालसाजी मान्नु पर्ने देखिन्छ । माथि निर्णय गर्नु पर्ने प्रश्न नं. १ का सम्बन्धमा गरिएको विवेचना अनुसार का. पश्चिम साविक लगत नं. ७४० हा. नं. ५८४ वादीहरुको कि. नं. ५० संग भिड्ने लगत हुँदा उक्त लगत वादीहरुको हक रहेको तथ्यको पुष्टाई भएको छ । यसबाट कालीमाटी पश्चिम साविक पोता लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ प्रतिवादी नारानदेविको कि.नं. २३८ को जग्गाको हकको साविक स्रोत मान्न मिलेन । यसरी साविक पोता लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ हकै नभएकी व्यक्ति नारान देवि वादी र श्यामप्रसाद दुवाल, हरिशंकर रंजितकार, हरिनारान रंजितकार प्रतिवादी भई काठमाडौं जिल्ला अदालतको २०५७ सालको दे.नं. १५५५/४५३६ नं. को मुद्दा गरी मिति २०५८।१।१९ मा हार जीत फैसला गरेको र पुनः दाहोरो पुनरावेदन गरी पुनरावेदन अदालत पाटनको ०५९/०६० को दे.पु.नं. ६३१/२४८० र १९४९ को साथै ०५९/०६० को दे.पु.नं. ६२८/२४७५ को मुद्दामा पुनरावेदन अदालत पाटनबाट मिति २०५९।१२।१७ मा साविक लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ प्रतिवादी नारानदेविको

कि.नं. २३८ को जग्गाको साविक स्रोत भनी फैसला गराई उक्त लगतका वास्तवीक हकवाला वादीहरुको हक मेटाउने कार्य गरेको देखियो ।

यीनै पुनरावेदक वादी तथा प्रत्यर्थी प्रतिवादीहरु बीच चलेको प्रस्तुत मुद्दासँग लगाउ भै पेश हुन आएको दे.नं. ०६५-११-००११ को फैसला बदर मुद्दामा सावीक लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ प्रतिवादी नारानदेविको कि.नं. २३८ को जग्गाको साविक स्रोत मानी भएको काठमाडौं जिल्ला अदालतको मिति २०५८।१।१९ को तथा पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०५९।१।१७ को फैसला सो हदसम्म बदर हुने ठहर्‍याई आज यसै इजलासबाट फैसला समेत भएको छ । यसबाट वादीहरुको दावीबमोजिम निजहरुको हकको सावीक लगतलाई प्रतिवादी नारानदेविले आफ्नो कि.नं. २३८ संग भिडने लगत हो भनी अदालतमा मुद्दा गरी फैसला समेत गराएको एवं आफ्नो हक नै नभएको लगतलाई भिडाई सो आधारमा जग्गा दर्ता गरे गराएको कार्य सो हदसम्म कानून सम्मत नभई जालसाजीपूर्ण भएको पुष्टि हुन आयो ।

अब निर्णय गर्नुपर्ने तेश्रो तथा अन्तिम प्रश्नका सम्बन्धमा विचार गर्दा माथि निर्णय गर्नुपर्ने प्रश्न नं. १ र २ का सम्बन्धमा गरिएको विवेचना अनुसार कालीमाटी पश्चिम सावीक पोता लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ यी वादीहरुको कि.नं. ५० को हकको स्रोत भएको र प्रतिवादी नारानदेविले आफ्नो हक नै नभएको लगतलाई भिडाई वादीहरुको कि. नं. ५० मा हक मेटाउने गरी जालसाजीपूर्ण कार्य गरेको पुष्टि भएको हुँदा उक्त कार्यलाई जालसाजी ठहर गर्नु पर्नेमा वादी दावी पुग्न नसक्ने ठहर गरेको पुनरावेदन अदालत पाटनको मिति २०६४।३।३२ को फैसला उल्टि भई दावी बमोजिम सावीक लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ प्रतिवादी नारानदेविले आफ्नो कि.नं. २३८ संग भिडने लगत हो भनी आफ्नो हक नै नभएको लगतलाई भिडाई सो आधारमा जग्गा दर्ता गरे गराएको कार्य सो हदसम्म जालसाजी गरेको ठहर्छ । पुनरावेदक वादी पक्षको हकको स्रोत साविक लगतलाई पुनरावेदक वादीहरुको हक मेटने कार्यमा अन्य प्रतिवादीहरुको संलग्नता रहेको कुराको पुष्ट्याई हुन सकेको नपाइएकोले नारानदेवी महर्जन वाहेकका अन्य प्रतिवादीहरुले जालसाजी गरेको ठहर्दैन । वादीको दावी अनुसार आफ्नो हक नपुग्ने वादीहरुको हकको लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ भिडाई जग्गा दर्ता गरी जालसाजी

गरेकोमा निज प्रतिवादी नारानदेवि महर्जनलाई मुलुकी ऐन कित्ते कागजको महलको १० नं. बमोजिम रु ५०१- जरिवाना हुन्छ । सो ठहर्नाले अरुमा तपसिल बमोजिम गर्नु ।

तपसिल

माथि इन्साफ खण्डमा लेखिएबमोजिम पुनरावेदन अदालत पाटनको फैसला उल्टि भई वादीको सावीक लगत नं. ७४० हा.नं. ५८४ प्रतिवादी नारानदेविले आफ्नो कि.नं. २३८ संग भिडने लगत हो भनी आफ्नो हक नै नभएको लगतलाई भिडाई सो आधारमा जग्गा दर्ता गरे गराएको कार्य सो हदसम्म जालसाजी ठहर भई निज प्रतिवादी नारानदेविलाई रु ५०१- जरिवाना हुने ठहर भएकोले निज प्रतिवादी नारानदेवी महर्जन लाई रु ५०१- जरिवानाको लगत कसि असूल गर्नु भनी काठमाडौं जिल्ला अदालतमा लेखी पठाउनु.....१
प्रस्तुत मुद्दाको दायरी तर्फको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार बुभाई दिनु.....१

प्रधान न्यायाधीश

उक्त रायमा हामी सहमत छौं ।

न्यायाधीश

न्यायाधीश

इति सम्बद २०७१ साल असोज ३ गते रोज ६ शुभम्.....।

इजलास अधिकृत: शिवप्रसाद खनाल

कम्प्यूटर: अमिर रत्न महर्जन